Teismo praktikos rinkinys

GENERALINIO ADVOKATO
MACIEJ SZPUNAR IŠVADA,
pateikta 2019 m. birželio 26 d.[1]

Byla C-396/18

Gennaro Cafaro
prieš
DQ

(*Corte suprema di cassazione* (Kasacinis teismas, Italija) prašymas priimti prejudicinį sprendimą)

„Prašymas priimti prejudicinį sprendimą – Piloto licenciją turintys asmenys, sulaukę 60 metų amžiaus – Bendrovė, vykdanti su nacionalinio saugumo užtikrinimu susijusią veiklą – Diskriminacijos dėl amžiaus draudimas – Reglamento (ES) Nr. 1178/2011 taikymo sritis – Direktyva 2000/78/EB“

I. Įžanga

1. Diskriminacijos dėl amžiaus draudimo principas buvo nagrinėtas daugelyje sprendimų, kuriuose Teisingumo Teismas, be kita ko, turėjo ištirti, ar pagal šį principą valstybė narė gali uždrausti tam tikro amžiaus sulaukusiems asmenims vykdyti pilotų profesinę veiklą[2].

2. Šioje byloje pateiktais prejudiciniais klausimais ši problema keliama iš naujo, atsižvelgiant į ypatingas aplinkybes pagrindinėje byloje. Konkrečiau kalbant, Teisingumo Teismas turės nustatyti, ar pilotus įdarbinančios bendrovės vykdoma veikla, t. y. su nacionalinio saugumo užtikrinimu susijusi veikla, gali turėti įtakos tam, kaip turi būti vertinamas draudimas vykdyti šią profesinę veiklą, taikomas 60 metų amžiaus sulaukusiems pilotams.

1 Originalo kalba: prancūzų.

2 2011 m. rugsėjo 13 d. Sprendimas *Prigge ir kt.* (C-447/09, EU:C:2011:573) ir 2017 m. liepos 5 d. Sprendimas *Fries* (C-190/16, EU:C:2017:513).

II. Teisinis pagrindas

A. Sąjungos teisė

1. Reglamentas (EB) Nr. 216/2008

3. Reglamento (EB) Nr. 216/2008 [3] 1 straipsnio 1 dalyje nustatyta:

„Šis reglamentas taikomas:

<…>

b) su orlaivių naudojimu susijusiems darbuotojams ir organizacijoms;

<…>“

4. To paties reglamento 2 straipsnio 1 dalyje nurodyta, kad „[p]agrindinis šio reglamento tikslas – pasiekti ir išlaikyti aukštą vienodą civilinės aviacijos saugos lygį Europoje“.

5. Minėto reglamento 7 straipsnio 2 dalyje numatyta:

„Išskyrus atvejus, kai yra mokomasi, asmuo gali būti pilotu tik tuomet, jei turi licenciją ir sveikatos pažymėjimą, atitinkantį vykdomą skrydį.

<…>“

2. Reglamentas (ES) Nr. 1178/2011

6. Reglamento (ES) Nr. 1178/2011 [4] 1 straipsnyje nustatyta:

„Šiuo reglamentu nustatomos išsamios taisyklės, susijusios su:

1) įvairiomis piloto licencijų kvalifikacijomis, licencijų išdavimo, atnaujinimo, pakeitimo, apribojimo, jų galiojimo sustabdymo ar panaikinimo sąlygomis, licencijos turėtojų teisėmis ir pareigomis, esamų nacionalinių piloto licencijų ir nacionalinių skraidančiojo inžinieriaus licencijų pakeitimo piloto licencija sąlygomis, taip pat trečiosiose šalyse išduotų licencijų pripažinimo sąlygomis;

<…>“

7. Reglamento Nr. 1178/2011 2 straipsnyje numatyta:

„Šiame reglamente vartojamų terminų apibrėžtys:

1) licencija pagal FCL dalį – orlaivio įgulos nario licencija, atitinkanti I priedo reikalavimus;

3 2008 m. vasario 20 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas dėl bendrųjų taisyklių civilinės aviacijos srityje ir įsteigiantis Europos aviacijos saugos agentūrą, panaikinantis Tarybos direktyvą 91/670/EEB, Reglamentą (EB) Nr. 1592/2002 ir Direktyvą 2004/36/EB (OL L 79, 2008, p. 1), iš dalies pakeistas 2009 m. spalio 21 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentu (EB) Nr. 1108/2009 (OL L 309, 2009, p. 51; toliau – Reglamentas Nr. 216/2008).

4 2011 m. lapkričio 3 d. Komisijos reglamentas, kuriuo pagal Europos Parlamento ir Tarybos reglamentą (EB) Nr. 216/2008 nustatomi su civilinės aviacijos orlaivių įgula susiję techniniai reikalavimai ir administracinės procedūros (OL L 311, 2011, p. 1), iš dalies pakeistas 2012 m. kovo 30 d. Komisijos reglamentu (ES) Nr. 290/2012 (OL L 100, 2012, p. 1; toliau – Reglamentas Nr. 1178/2011).

<…>“

8. Reglamento Nr. 1178/2011 12 straipsnyje „Įsigaliojimas ir taikymas“ nurodyta:

„1. Šis reglamentas įsigalioja dvidešimtą dieną po jo paskelbimo *Europos Sąjungos oficialiajame leidinyje*.

Jis taikomas nuo 2012 m. balandžio 8 d.

1b. Nukrypdamos nuo 1 dalies, valstybės narės gali nuspręsti iki 2013 m. balandžio 8 d. netaikyti I–IV priedų nuostatų.

<…>“

9. Reglamento Nr. 1178/2011 I priedo FCL.065 punkte „60 metų amžiaus ir vyresnių komercinio oro transporto piloto licencijos turėtojų teisių apribojimas“ numatyta:

„a) 60–64 m. Lėktuvai ir sraigtasparniai. Piloto licencijos turėtojas, kuriam sukako 60 m., negali būti komercinio oro transporto orlaivio pilotas, išskyrus tuos atvejus, kai:

1) licencijos turėtojas yra daugianarės įgulos pilotas ir

2) licencijos turėtojas yra vienintelis skrydžio įgulos pilotas, kuriam sukako 60 m.

b) 65 m. Piloto licencijos turėtojas, kuriam sukako 65 m., negali būti komercinio oro transporto orlaivio pilotas.“

3. Direktyva 2000/78/EB

10. Direktyvos 2000/78/EB[5] 1 straipsnyje nurodyta, kad šios direktyvos tikslas – „nustatyti kovos su diskriminacija dėl religijos ar įsitikinimų, negalios, amžiaus ar seksualinės orientacijos užimtumo ir profesinėje srityje bendrus pagrindus siekiant valstybėse narėse įgyvendinti vienodo požiūrio principą“.

11. Direktyvos 2000/78 2 straipsnyje „Diskriminacijos sąvoka“ nustatyta:

„1. Šioje direktyvoje „vienodo požiūrio principas“ reiškia, kad dėl kurios nors iš 1 straipsnyje nurodytų priežasčių nėra jokios tiesioginės ar netiesioginės diskriminacijos.

2. Šio straipsnio 1 dalyje:

a) tiesioginė diskriminacija yra akivaizdi tada, kai dėl bet kurios iš 1 straipsnyje nurodytų priežasčių su vienu asmeniu elgiamasi mažiau palankiai[,] nei panašioje situacijoje yra, buvo ar galėjo būti elgiamasi su kitu asmeniu;

<…>

5. Ši direktyva nepažeidžia priemonių, numatytų nacionaliniuose teisės aktuose, kurie demokratinėse visuomenėse yra būtini visuomenės saugumui, viešajai tvarkai palaikyti ir kriminalinių nusikaltimų prevencijai, kitų asmenų sveikatos, teisių ir laisvių apsaugai.“

5 2000 m. lapkričio 27 d. Tarybos direktyva, nustatanti vienodo požiūrio užimtumo ir profesinėje srityje bendruosius pagrindus (*OL L 303, 2000, p. 16; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 5 sk., 4 t., p. 79*).

12. Direktyvos 2000/78 3 straipsnio „Taikymo sritis“ 4 dalyje nurodyta:

„Valstybės narės gali numatyti, kad diskriminaciją dėl negalios ar amžiaus reglamentuojančios šios direktyvos nuostatos nebūtų taikomos ginkluotosioms pajėgoms.“

13. Direktyvos 2000/78 4 straipsnio „Profesiniai reikalavimai“ 1 dalyje nustatyta:

„Nepais[ydamos] 2 straipsnio 1 ir 2 dal[ių], valstybės narės gali numatyti, kad skirtingas požiūris remiantis savybe, susijusia su kuria nors iš 1 straipsnyje nurodytų priežasčių, nebūtų laikomas diskriminacija, jei dėl konkrečių profesinės veiklos rūšių pobūdžio arba dėl jų vykdymo sąlygų tokia savybė yra įprastas [esminis] ir lemiantis [lemiamas] profesinis reikalavimas, šis tikslas yra teisėtas, o reikalavimas proporcingas.“

14. Direktyvos 2000/78 6 straipsnio „Skirtingo požiūrio dėl amžiaus pateisinimas“ 1 dalyje įtvirtinta:

„Nepaisydamos 2 straipsnio 2 dalies, valstybės narės gali numatyti, kad skirtingas požiūris dėl amžiaus nėra diskriminacija, jei pagal nacionalinę teisę jį objektyviai ir tinkamai pateisina teisėtas tikslas, įskaitant teisėtos užimtumo politikos, darbo rinkos ir profesinio mokymo tikslus, o šio tikslo siekiama tinkamomis ir būtinomis priemonėmis.

<…>“

B. Italijos teisė

15. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas nurodo, kad oro transporto bendrovė DQ, vykdanti slaptųjų tarnybų priedangos veiklą[6], – tai bendrovė, įsteigta pagal 2007 m. rugpjūčio 3 d. *Legge n. 124/2007 – Sistema di informazione per la sicurezza della republica e nuova disciplina del segreto* (Įstatymas Nr. 124/2007 dėl informacinės sistemos Respublikos saugumui užtikrinti ir naujo slaptų duomenų reglamentavimo (GURI Nr. 187, 2007 m. rugpjūčio 13 d.) 25 straipsnį ir vykdanti „konfidencialia“ laikomą veiklą, t. y. slaptųjų tarnybų priedangos veiklą, kuria nesiekiama pelno.

16. Pagal *Codice della Navigazione* (Navigacijos kodeksas) 744 straipsnio ketvirtą pastraipą valstybės orlaiviams prilyginami viešųjų ar privačių subjektų, vykdančių nacionalinio saugumo užtikrinimo veiklą, naudojami orlaiviai.

17. Navigacijos kodekso 748 straipsnio pirmoje pastraipoje numatyta, kad jo nuostatos netaikomas orlaiviams, naudojamiems vykdant nacionalinio saugumo užtikrinimo veiklą.

18. Navigacijos kodekso 748 straipsnio trečioje pastraipoje nustatyta, kad turi būti užtikrinamas tinkamas skrydžių, vykdomų orlaiviais, kurie prilyginami valstybės orlaiviams, saugos lygis pagal specialiąsias teisės nuostatas, patvirtintas kompetentingų valstybės institucijų.

19. Remiantis Navigacijos kodekso 748 straipsnio trečia pastraipa buvo priimtas 2008 m. rugsėjo 9 d. *Decreto del Presidente del Consiglio dei Ministri* (Ministrų Tarybos Pirmininko dekretas dėl DQ skraidančiojo personalo užimtumo ribojimo taisyklių) (toliau – MTPD).

20. MTPD nuostatoje PCM-OPS 1.1136 „maksimali amžiaus riba“ numatyta:

„Atsižvelgiant į pirmesniuose straipsniuose nurodytus tikslus, [DQ] pilotai gali vykdyti savo profesinę veiklą, kol sulauks 60 metų amžiaus, bet ne ilgiau.“

6 Iš šalių rašytinių pastabų ir pastabų, pateiktų per teismo posėdį, matyti, kad bendrovė DQ vis dėlto vykdo ne tik šią slaptųjų tarnybų priedangos veiklą.

III. Faktinės aplinkybės pagrindinėje byloje, prejudiciniai klausimai ir procesas Teisingumo Teisme

21. 2012 m. sausio 19 d. DQ pranešė Gennaro Cafaro, kuris dirbo šioje bendrovėje orlaivių pilotu, kad jo darbo sutartis baigsis 2012 m. rugsėjo 19 d., nes jam sukaks 60 metų.

22. G. Cafaro užginčijo atleidimo iš darbo teisėtumą *Tribunale di Roma* (Romos apylinkės teismas, Italija), šis G. Cafaro ieškinį atmetė. Paskui šį sprendimą patvirtino *Corte d'appello di Roma* (Romos apeliacinis teismas, Italija), jis priėmė 2016 m. vasario 19 d. sprendimą.

23. G. Cafaro padavė kasacinį skundą prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusiam teismui – *Corte suprema di cassazione* (Kasacinis teismas).

24. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas nurodo, kad, remiantis nacionalinės teisės nuostatomis, DQ orlaiviai prilyginami valstybės orlaiviams. Atitinkamai šiais orlaiviais vykdomi su nacionalinio saugumo užtikrinimu susiję skrydžiai ir turi būti užtikrinamas tinkamas šių skrydžių saugos lygis, apibrėžtas pagal specialiąsias teisės nuostatas, be kita ko, MTPD. Šiuo klausimu nacionalinis teismas patikslina, jog pagal MTPD nuostatas DQ pilotams neleidžiama vykdyti veiklos nuo tada, kai jiems sukanka 60 metų.

25. Vis dėlto prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas pažymi, kad pagal Reglamento Nr. 1178/2011 I priedo FCL.065 punktą komercinio oro transporto orlaivių pilotams leidžiama tęsti veiklą sulaukus 60 metų amžiaus, jei tenkintos tam tikros sąlygos. Konkrečiau kalbant, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas pabrėžia, kad pagal šią nuostatą šiems pilotams leidžiama tęsti veiklą iki 65 metų.

26. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusiam teismui kyla klausimas, ar Reglamento Nr. 1178/2011 I priedo FCL.065 punktas, tiesiogiai taikomas komerciniam oro transportui, vis dėlto gali būti laikomas bendra taisykle dėl pilotų amžiaus. Jei taip, šiam teismui kyla abejonių, ar šia nuostata draudžiamos nacionalinės teisės nuostatos, kuriose numatyta, kad su nacionalinio saugumo užtikrinimu susijusiai veiklai naudojamų orlaivių pilotų darbo santykiai automatiškai pasibaigia, kai šie pilotai sulaukia 60 metų amžiaus.

27. Papildomai prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas klausia, ar specialiosios teisės nuostatos, kuriose numatytas automatinis 60 metų amžiaus sulaukusių pilotų darbo santykių pasibaigimas, yra suderinamos su Direktyva 2000/78 ir joje įtvirtintu nediskriminavimo dėl amžiaus principu ir su Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos (toliau – Chartija) 21 straipsnio 1 dalimi.

28. Šiomis aplinkybėmis *Corte suprema di cassazione* (Kasacinis teismas) priėmė nutartį (ją Teisingumo Teismo gavo 2018 m. birželio 15 d.) sustabdyti bylos nagrinėjimą ir pateikti Teisingumo Teismui šiuos klausimus:

„1. Ar [DPCM] nurodyti nacionalinės teisės aktai, kuriais, vadovaujantis Navigacijos kodekso 748 straipsnio trečia pastraipa, yra nustatytos DQ skraidančiojo personalo užimtumo ribojimo taisyklės, visų pirma nuostata, kad darbo santykiai automatiškai pasibaigia, kai asmeniui sukanka 60 metų, prieštarauja Reglamento Nr. 1178/2011 nuostatai, kad komercinių oro transporto orlaivių pilotais nebegali dirbti asmenys, kuriems sukako 65 metai, ir ar nagrinėjamu atveju reikėtų taikyti šį reglamentą, jeigu specialiosios nacionalinės teisės aktų nuostatos būtų netaikytinos?

2) Subsidiariai, jeigu būtų nuspręsta, kad reglamentas šios bylos aplinkybėms netaikytinas *ratione materiae*, ar minėtos nacionalinės teisės nuostatos prieštarauja nediskriminavimo dėl amžiaus principui, kuris nustatytas Direktyvoje 2000/78 ir [Chartijoje] (21 straipsnio 1 dalyje) ir konkrečiai reglamentuojamas Direktyvoje 2000/78?“

29. Rašytines pastabas pateikė ieškovas pagrindinėje byloje ir DQ, Italijos ir Lenkijos vyriausybės, taip pat Europos Komisija.

30. Per 2019 m. balandžio 11 d. įvykusį teismo posėdį žodines pastabas pateikė ieškovo pagrindinėje byloje, DQ, Italijos vyriausybės ir Komisijos atstovai.

IV. Analizė

A. Dėl pirmojo prejudicinio klausimo

31. Savo pirmuoju prejudiciniu klausimu prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas iš esmės siekia sužinoti, ar Reglamento Nr. 1178/2011 I priedo FCL.065 punktas turi būti aiškinamas taip, kad juo draudžiamos nacionalinės teisės nuostatos, kaip antai nagrinėjamos pagrindinėje byloje, kuriose numatyta, jog darbo santykiai su pilotais, įdarbintais bendrovėje, kuri naudoja orlaivius su valstybės narės nacionalinio saugumo užtikrinimu susijusiai veiklai, automatiškai pasibaigia, kai šiems pilotams sukanka 60 metų.

32. Iš karto reikėtų pažymėti, jog, mano nuomone, ši nuostata netaikytina pagrindinėje byloje, tai konkrečiai pagrįsiu toliau.

1. Reglamento Nr. 1178/2011 I priedo FCL.065 punkto netaikymas „ratione temporis“

33. Pažymėtina, jog DQ, Italijos vyriausybė ir Komisija visų pirma mano, kad Reglamento Nr. 1178/2011 I priedo FCL.065 punktas *ratione temporis* netaikytinas situacijai pagrindinėje byloje.

34. Kaip matyti iš nutarties dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą, *Corte suprema di cassazione* (Kasacinis teismas) mano priešingai, t. y. jog negalima atmesti galimybės, kad Reglamento Nr. 1178/2011 I priedo FCL.065 punktas *ratione temporis* taikytinas pagrindinėje byloje, nes šios nuostatos nėra nurodytos tarp nuostatų, kurių taikymą valstybės narės gali atidėti.

35. Primintina, kad vykstant SESV 267 straipsnyje įtvirtintai nacionalinių teismų ir Teisingumo Teismo bendradarbiavimo procedūrai, Teisingumo Teismas nacionaliniam teismui turi pateikti naudingą atsakymą, kuris leistų šiam teismui priimti sprendimą jo nagrinėjamoje byloje. Todėl į prejudicinius klausimus turi būti atsakyta remiantis visomis Sutarties ir antrinės teisės nuostatomis, kurios gali būti reikšmingos sprendžiant iškeltą problemą[7]. Taip pat, siekiant naudingai atsakyti prejudicinį klausimą pateikusiam teismui, Teisingumo Teismui gali prireikti atsižvelgti į Sąjungos teisės normas, kurių nacionalinis teismas nenurodė savo nutartyje dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą[8].

36. Tiesa, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas nepatikslino, kokia Reglamento Nr. 1178/2011 nuostata leidžia atidėti šio reglamento I priedo FCL.065 punkto taikymą. Tačiau konstatuotina, kad šio reglamento 12 straipsnio 1b dalyje aiškiai numatyta tokia galimybė, nes, remdamosi šiuo straipsniu, valstybės narės gali nuspręsti netaikyti I priedo nuostatų, tarp kurių yra FCL.065 punktas, iki 2013 m. balandžio 8 d.

37. Šiuo klausimu tiek iš rašytinių Komisijos ir Italijos vyriausybės pastabų, tiek iš šios vyriausybės per teismo posėdį pateiktų žodinių pastabų matyti, kad Italijos Respublika pasinaudojo Reglamento Nr. 1178/2011 12 straipsnio 1b dalyje numatyta galimybe, todėl šio reglamento I priedo nuostatos Italijoje buvo netaikomos iki 2013 m. balandžio 8 d.

7 Žr. 2015 m. spalio 29 d. Sprendimą *Nagy* (C-583/14, EU:C:2015:737, 21 punktas ir nurodyta jurisprudencija).

8 Iš naujesnių sprendimų žr. 2019 m. kovo 21 d. Sprendimą *Mobit ir Autolinee Toscane* (C-350/17 ir C-351/17, EU:C:2019:237, 35 punktas) ir 2019 m. balandžio 11 d. Sprendimą *Repsol Butano ir DISA Gas* (C-473/17 ir C-546/17, EU:C:2019:308, 38 punktas).

38. G. Cafaro darbo santykiai pasibaigė 2012 m. rugsėjo 19 d., apie tai jam buvo pranešta 2012 m. vasario 19 d., todėl Reglamento Nr. 1178/2011 I priedo FCL.065 punktas pagrindinėje byloje netaikytinas *ratione temporis*.

39. Siekdamas išsamumo toliau įrodysiu, jog, kad ir kaip būtų, Reglamentas Nr. 1178/2011 netaikytinas pagrindinėje byloje ir *ratione materiae*.

2. Reglamento Nr. 1178/2011 netaikymas „ratione materiae“

40. Reglamentas Nr. 1178/2011 – tai teisės aktas, kuriuo įgyvendinamas Reglamentas Nr. 216/2008 ir kuris yra priimtas, be kita ko, pastarojo reglamento 7 straipsnio 6 dalies pagrindu. Iš to išplaukia, kad Reglamento Nr. 1178/2011 dalykinė taikymo sritis negali būti platesnė nei pagrindinio teisės akto, kuriuo jis grindžiamas [9].

41. Taigi, siekdamas apibrėžti Reglamento Nr. 1178/2011 dalykinę taikymo sritį, pasiremsiu Reglamento Nr. 216/2008 nuostatomis, kuriose apibrėžta atitinkama šio reglamento taikymo sritis.

42. Pirma, kiek tai susiję su Reglamento Nr. 216/2008 taikymu, nurodyta, kad šiuo reglamentu siekiama nustatyti bendrąsias taisykles civilinės aviacijos srityje ir išlaikyti vienodą saugos lygį [10]. Taigi, minėtas reglamentas taikomas veiklai, susijusiai su civiline aviacija. Ta pati išvada darytina ir dėl Reglamento Nr. 1178/2011, kuriame nustatyti su civilinės aviacijos orlaivių įgula susiję techniniai reikalavimai ir administracinės procedūros.

43. Antra, kiek tai susiję su Reglamento Nr. 216/2008 netaikymu, šio reglamento 1 straipsnio 2 dalyje numatyta aiški išimtis, pagal kurią minėtas reglamentas netaikomas, kai darbuotojai ir organizacijos dalyvauja vykdant karinę, muitinės ar policijos arba panašią veiklą. Taigi, ši išimtis galioja ir kalbant apie Reglamentą Nr. 1178/2011.

44. Šiuo klausimu turėčiau patikslinti, kaip suprantu šią išimtį. Iš esmės G. Cafaro teigia, kad DQ – tai privati bendrovė, įsteigta pagal Civilinio kodekso nuostatas ir veikianti kaip įgaliotas komercinio oro transporto subjektas, todėl negali būti laikoma, jog jai taikytina Reglamento Nr. 216/2008 1 straipsnio 2 dalyje numatyta išimtis. Taigi, G. Cafaro mano, kad Reglamentas Nr. 1178/2011 turi būti taikomas DQ.

45. Iš tiesų, kadangi kalbama apie išimtį, Reglamento Nr. 216/2008 1 straipsnio 2 dalis turi būti aiškinama griežtai. Tačiau nemanau, jog tai reiškia, kad reikia atsižvelgti į atitinkamo subjekto teisinę formą siekiant nustatyti, ar jam taikytina ši nuostata.

46. Pirma, iš Reglamento Nr. 216/2008 1 straipsnio 2 dalies pažodinio aiškinimo, mano nuomone, matyti, kad subjekto forma neturi reikšmės siekiant nustatyti, ar jam taikytina išimtis, nes nuostatos tekste apie tai visiškai neužsiminta. Iš esmės, šioje nuostatoje kalbama apie situaciją, kai darbuotojai ir organizacijos *dalyvauja* vykdant karinę, muitinės, policijos, paieškos ir gelbėjimo, gaisrų gesinimo, pakrančių apsaugos ar panašią *veiklą*. Nurodyta tik veikla, kurią vykdo atitinkami darbuotojai ir organizacijos. Taigi, minėtoje nuostatoje įtvirtintas veiklos, o ne formos kriterijus, pagal kurį nustatoma, ar šią veiklą vykdantys darbuotojai ar organizacijos patenka atitinkamai į Reglamento Nr. 216/2008 ir į Reglamento Nr. 1178/2011 taikymo sritį.

9 Pagal analogiją žr. 1989 m. lapkričio 14 d. Sprendimą *Ispanija ir Prancūzija / Komisija* (6/88 ir 7/88, EU:C:1989:420), kuriame Teisingumo Teismas panaikino Komisijos priimtus įgyvendinimo aktus, nes jie nepateko į pagrindinio reglamento taikymo sritį.

10 Reglamento Nr. 216/2008 2 straipsnio 1 dalis.

47. Antra, mano manymu, G. Cafaro pastabose siūlomas Reglamento Nr. 216/2008 1 straipsnio 2 dalies aiškinimas prieštarauja reglamentų Nr. 216/2008 ir 1178/2011 veiksmingumui, nes pagal tokį aiškinimą šių reglamentų taikymo sritis priklausytų nuo nacionalinių teismų vertinimo. Jei būtų pritarta tokiam šios nuostatos aiškinimui, bendrovė, pagal nacionalinę teisę kvalifikuojama kaip privati, visais atvejais patektų į minėtų reglamentų taikymo sritį. Jei reglamentų Nr. 216/2008 ir 1178/2011 nuostatų taikymas priklausytų tik nuo nacionalinės teisės sistemų ir jų skirtingų nuostatų, šis taikymas taptų labai nevienodas skirtingose valstybėse narėse ir tai trukdytų įgyvendinti patį šių reglamentų tikslą – nustatyti bendrąsias taisykles civilinės aviacijos srityje.

48. Iš nutarties dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą matyti, kad DQ teikia „specialaus pobūdžio“ paslaugą, t. y. „slaptųjų tarnybų priedangos veiklą <…>“, kuri vykdoma nacionalinio saugumo užtikrinimo tikslu [11]. Taigi, DQ vykdoma veikla nepatenka į Reglamento Nr. 216/2008 taikymo sritį ir taip yra dėl dviejų priežasčių. Pirma, slaptųjų tarnybų priedangos veikla, susijusi su nacionalinio saugumo užtikrinimu, mano nuomone, nepriskirtina civilinei aviacijai. Antra, dar svarbiau, kad tokiai specialiai veiklai, kuri yra analogiška karinei, muitinės ar policijos veiklai, taikytina Reglamento Nr. 216/2008 1 straipsnio 2 dalyje numatyta išimtis. Šiuo klausimu nesvarbu, kad DQ vykdo šią veiklą kaip privati bendrovė.

49. Todėl manau, kad nei Reglamentas Nr. 1178/2011 apskritai, nei konkrečiai šio reglamento I priedo FCL.065 punktas *ratione materiae* netaikytini situacijai šioje byloje, kaip jie netaikytini šiai situacijai ir *ratione temporis*.

B. Dėl antrojo prejudicinio klausimo

50. Savo antruoju prejudiciniu klausimu prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas iš esmės siekia sužinoti, ar Direktyvos 2000/78 ir Chartijos 21 straipsnio 1 dalies nuostatos turi būti aiškinamos taip, kad jomis draudžiamos nacionalinės teisės nuostatos, kaip antai nagrinėjamos pagrindinėje byloje, kuriose numatyta, jog darbo santykiai su pilotais, įdarbintais bendrovėje, kuri naudoja orlaivius su valstybės narės nacionalinio saugumo užtikrinimu susijusiai veiklai, automatiškai pasibaigia, kai šiems pilotams sukanka 60 metų.

51. Visų pirma, siekiant aiškiai apibrėžti, kokių Sąjungos teisės nuostatų išaiškinimo prašoma, reikia patikslinti, kad atsakant į prejudicinį klausimą, mano nuomone, nėra būtina remtis Chartijos nuostatomis. Iš tiesų, Chartijoje įtvirtintas bendras nediskriminavimo dėl amžiaus principas, o Direktyvos 2000/78 nuostatos – tai konkreti šio principo išraiška užimtumo ir darbo srityje [12]. Tai reiškia, kad kai Teisingumo Teismas gauna prejudicinį klausimą, kuriuo prašoma išaiškinti Chartijos 21 straipsnyje įtvirtintą nediskriminavimo dėl amžiaus principą ir Direktyvos 2000/78 nuostatas, jis nagrinėja šį klausimą atsižvelgdamas tik į šią direktyvą [13].

52. Mano analizė taip pat bus skirta tik Direktyvos 2000/78 nuostatų aiškinimui. Šiuo klausimu primenu, kad nors prejudiciniuose klausimuose nacionalinis teismas formaliai nenurodė atitinkamų Direktyvos 2000/78 nuostatų, pagal suformuotą jurisprudenciją Teisingumo Teismas, atsižvelgęs į prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo išdėstytas aplinkybes, remdamasis šio teismo pateiktų klausimų formuluote gali nustatyti, kokie Sąjungos teisės elementai yra būtini, kad pastarasis teismas galėtų išspręsti jo nagrinėjamą teisinę problemą vadovaudamasis Sąjungos teise [14].

11 Net jei remiantis šalių pastabomis tam tikra DQ veikla nėra susijusi su šiuo tikslu.

12 2011 m. rugsėjo 13 d. Sprendimas *Prigge ir kt.* (C-447/09, EU:C:2011:573, 48 punktas ir nurodyta jurisprudencija). Išskyrus atvejus, kai Teisingumo Teismas turi konkrečiai išnagrinėti, ar antrinės teisės nuostata yra suderinama su Chartija, arba išaiškinti šią nuostatą remdamasis Chartija.

13 2014 m. lapkričio 13 d. Sprendimas *Vital Pérez* (C-416/13, EU:C:2014:2371, 25 punktas ir nurodyta jurisprudenciją).

14 Žr. 1969 m. liepos 9 d. Sprendimą *Völk* (5/69, EU:C:1969:35, 2 punktas), 2008 m. liepos 17 d. Sprendimą *ASM Brescia* (C-347/06, EU:C:2008:416, 25 punktas) ir 2012 m. lapkričio 8 d. Sprendimą *Gülbahce* (C-268/11, EU:C:2012:695, 32 punktas).

53. Atsižvelgiant į nutarties dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą motyvus, gali būti išskirtos kelios Direktyvos 2000/78 nuostatos, kurios yra reikšmingos sprendimui pagrindinėje byloje priimti, t. y. jos 2 straipsnio 5 dalis, 3 straipsnio 4 dalis, 4 straipsnio 1 dalis ir 6 straipsnio 1 dalis.

54. Todėl siekdamas atsakyti į antrąjį prejudicinį klausimą paeiliui išnagrinėsiu šiuos straipsnius.

55. Visų pirma reikia patikrinti, ar pagrindinėje byloje nagrinėjamos teisės nuostatos patenka į Direktyvos 2000/78 taikymo sritį. Tada reikia išnagrinėti, ar šiose nuostatose yra įtvirtintas skirtingas požiūris dėl amžiaus ir, galiausiai, jei taip yra, – ar šis skirtingas požiūris gali būti pateisinamas ir todėl nesudaro diskriminacijos, kaip tai suprantama pagal Direktyvą 2000/78 [15].

1. Direktyvos 2000/78 taikymas

56. Komisija pažymi, kad DQ galėtų būti taikoma išimtis, numatyta Direktyvos 2000/78 3 straipsnio 4 dalyje, kuria remdamosi valstybės narės gali nustatyti, kad ši direktyva netaikytina ginkluotosioms pajėgoms, kiek tai susiję su diskriminacija dėl amžiaus.

57. Vis dėlto manau, kad šioje nuostatoje numatyta išimtis neturi reikšmės nagrinėjamoje byloje dėl toliau nurodytų priežasčių.

58. Visų pirma ir svarbiausia, pažymėtina, kad nors Italijos Respublika per teismo posėdį patvirtino, jog nacionalinėje teisėje numatė išimtį dėl Direktyvos 2000/78 taikymo ginkluotosioms pajėgoms, kiek tai susiję, be kita ko, su diskriminacija dėl amžiaus, ši išimtis, kad ir kaip būtų, neapima DQ atvejo.

59. Taip pat pažymėtina, kad Direktyvos 2000/78 3 straipsnio 4 dalis turi būti aiškinama griežtai, nes kalbama apie išimtį. Kitaip tariant, išimtis negali būti taikoma visoms bendrovėms, kurios nors ir vykdo su nacionaliniu saugumu susijusią veiklą, tačiau nėra valstybės narės ginkluotųjų pajėgų dalis. Todėl ši nuostata negali būti aiškinama taip, kad ji gali būti taikoma organizacijoms, nepriskirtinoms ginkluotosioms pajėgoms, net jei jų vykdomos operacijos yra analogiškos toms, kurias vykdo šios pajėgos.

60. Be to, išvada dėl Direktyvos 2000/78 3 straipsnio 4 dalyje numatytos išimties taikymo arba netaikymo negali būti daroma remiantis analize, kurią atlikau atsakydamas į pirmąjį prejudicinį klausimą ir pagal kurią DQ veikla turi būti vertinama kaip analogiška karinei veiklai, kaip tai suprantama pagal Reglamentą Nr. 216/2008.

61. Pirma, iš paties šioje nuostatoje numatytos išimties teksto matyti, kad jos taikymo sritis gerokai siauresnė nei Reglamento Nr. 216/2008 1 straipsnio 2 dalies. Pirmojoje nurodytos tik ginkluotosios pajėgos, o Reglamentas Nr. 216/2008 netaikomas vykdant karinę, muitinės ir policijos ar panašią veiklą. Tai patvirtina Direktyvos 2000/78 18 konstatuojamoji dalis, iš kurios išplaukia, kad ši direktyva turi būti taikoma policijos, įkalinimo ir avarinėms tarnyboms. Be to, Teisingumo Teismas kelis kartus yra pripažinęs, kad Direktyva 2000/78 taikytina policijos pajėgoms [16]. Ši aplinkybė įrodo, jog Direktyvos 2000/78 3 straipsnio 4 dalyje numatyta išimtis turi būti aiškinama griežtai.

15 Be kita ko, žr. 2011 m. rugsėjo 13 d. Sprendimą *Prigge ir kt.* (C-447/09, EU:C:2011:573, 37 punktas), 2014 m. lapkričio 13 d. Sprendimą *Vital Pérez* (C-416/13, EU:C:2014:2371, 27 punktas) ir 2016 m. lapkričio 15 d. Sprendimą *Salaberria Sorondo* (C-258/15, EU:C:2016:873, 24, 30 ir 31 punktai). Be to, šis trijų etapų nagrinėjimas apibūdinamas doktrinoje kaip „tradicinis“, be kita ko, žr. Tobler, C., „ES Age Discrimination Law and Older and Younger Workers: Court of Justice of the ES Case Law Development“ in Numhauser-Henning, A., Rönnmar, M. (eds), *Age Discrimination and Labour Law, Comparative and Conceptual Perspectives in the ES and Beyond*, Wolters Kluwer, Alphen aan den Rijn, 2015.

16 2014 m. lapkričio 13 d. Sprendimas *Vital Pérez* (C-416/13, EU:C:2014:2371) ir 2016 m. lapkričio 15 d. Sprendimas *Salaberria Sorondo* (C-258/15, EU:C:2016:873).

62. Antra, reikia pabrėžti, kad Direktyvos 2000/78 taikymo sritis yra labai plati ir apima itin daug įvairiausių formų diskriminacijos atvejų: ši direktyva taikoma tiek privačiame, tiek viešajame sektoriuje, tiek įdarbinimo, tiek sutarties nutraukimo etape, taip pat ji taikoma nustatant darbo ir atlyginimo sąlygas [17]. Taigi, jei būtų leidžiama plati išimtis, susijusi su Direktyvos 2000/78 taikymu, tai prieštarautų šios direktyvos esmei ir tikslui.

63. Tiek iš nutarties dėl prašymo priimti sprendimą, tiek iš pastabų, kurias DQ ir Italijos vyriausybė pateikė vykstant procesui ir per teismo posėdį, matyti, kad DQ, nors ir vykdo su nacionalinio saugumo užtikrinimu susijusią veiklą, nėra Italijos Respublikos ginkluotųjų pajėgų dalis. Be to, šios bylos esmę sudaro būtent tai, kad turi būti nustatyta, ar ypatingas DQ statusas ir ypatingas jos veiklos pobūdis gali pateisinti skirtingą požiūrį dėl amžiaus.

64. Taigi, DQ netaikytina Direktyvos 2000/78 3 straipsnio 4 dalyje numatyta išimtis, todėl ši direktyva taikytina pagrindinėje byloje.

2. Diskriminacijos, kaip tai suprantama pagal Direktyvą 2000/78, nustatymas

65. Primintina, kad remiantis Direktyvos 2000/78 1 straipsniu šios direktyvos tikslas – nustatyti kovos su diskriminacija, be kita ko, diskriminacija dėl amžiaus, bendrus pagrindus užimtumo ir darbo srityje siekiant valstybėse narėse įgyvendinti vienodo požiūrio principą. Direktyvos 2000/78 2 straipsnyje vienodo požiūrio principas apibrėžtas kaip situacija, kai nėra jokios tiesioginės ar netiesioginės diskriminacijos, be kita ko, diskriminacijos dėl amžiaus. Konkrečiau kalbant, šios direktyvos 2 straipsnio 2 dalies a punkte nustatyta, kad tiesioginė diskriminacija yra akivaizdi tada, kai su vienu asmeniu, be kita ko, dėl jo amžiaus, elgiamasi mažiau palankiai, nei panašioje situacijoje yra, buvo ar galėjo būti elgiamasi su kitu asmeniu.

66. Taigi, siekiant nustatyti, ar pagrindinėje byloje nagrinėjamos teisės nuostatos yra diskriminacinės, kaip tai suprantama pagal Direktyvą 2000/78, visų pirma būtina išsiaiškinti, ar dėl šių teisės nuostatų atsiranda skirtingas požiūris. Tada reikia patikrinti, ar skirtingas požiūris gali būti pateisinamas atsižvelgiant į Direktyvos 2000/78 nuostatas, kaip tai teigia DQ ir Italijos ir Lenkijos vyriausybės, – jei taip būtų, skirtingas požiūris nesudarytų diskriminacijos, kaip tai suprantama pagal šią direktyvą.

a) Skirtingo požiūrio buvimas

67. Manau, nėra jokių abejonių, jog pagrindinėje byloje nagrinėjamose nacionalinės teisės nuostatose yra įtvirtintas skirtingas požiūris, tiesiogiai grindžiamas amžiaus kriterijumi, ir šalys to neginčijo.

68. Iš tiesų, pagal MTPD nuostatas vyresni nei 60 metų DQ pilotai vertinami mažiau palankiai nei jaunesni tos pačios bendrovės pilotai panašioje situacijoje, nes pirmųjų darbo santykiai su DQ automatiškai pasibaigia, kai šie pilotai sulaukia 60 metų amžiaus – ir tik dėl šios priežasties. Visiškai akivaizdu, kad tokio pobūdžio teisės nuostatomis įtvirtinamas skirtingas požiūris, tiesiogiai grindžiamas amžiaus kriterijumi, kaip tai suprantama pagal kartu taikomas Direktyvos 2000/78 1 straipsnio ir 2 straipsnio 2 dalies a punkto nuostatas [18].

17 Direktyvos 2000/78 3 straipsnis. Dėl Direktyvos 2000/78 taikymo srities ribų žr. Bailly, P., Lhernould, J.-P., „Discrimination en raison de l'âge: sources européennes et mise en œuvre en droit interne", *Revue de droit social*, 2012, p. 223, ir Tobler, C., *op. cit.*

18 Pagal analogiją žr. 2011 m. rugsėjo 13 d. Sprendimą *Prigge ir kt.* (C-447/09, EU:C:2011:573, 44 ir 45 punktai).

b) Galimos nukrypti leidžiančios nuostatos

69. Direktyvoje 2000/78 numatytos trys nukrypti leidžiančios nuostatos [19], pagal kurias skirtingas požiūris, tiesiogiai grindžiamas amžiaus kriterijumi, vis dėlto nelaikomas diskriminacija, kaip tai suprantama pagal šią direktyvą.

70. Dvi iš šių nukrypti leidžiančių nuostatų, numatytų Direktyvos 2000/78 2 straipsnio 5 dalyje ir 4 straipsnio 1 dalyje, yra taikomos visiems diskriminacijos pagrindams ir nėra specialiai susijusios su skirtingu požiūriu dėl amžiaus. Pavyzdžiui, šios direktyvos 2 straipsnio 5 dalyje nustatyta, kad priemonė, numatyta nacionalinės teisės aktuose ir būtina visuomenės saugumui, viešosios tvarkos palaikymui ir kriminalinių nusikaltimų prevencijai, kitų asmenų sveikatos, teisių ir laisvių apsaugai, nėra diskriminacija, kaip tai suprantama pagal minėtą direktyvą. Direktyvos 2000/78 4 straipsnio 1 dalyje taip pat nurodyta, kad skirtingas požiūris remiantis tam tikra savybe, be kita ko, susijusia su amžiumi, nėra diskriminacija, kaip tai suprantama pagal šią direktyvą, jei dėl profesinės veiklos pobūdžio arba dėl jos vykdymo sąlygų tokia savybė yra esminis ir lemiamas profesinis reikalavimas.

71. Be to, direktyvos 2000/78 6 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta speciali nukrypti leidžianti nuostata, susijusi su diskriminacija dėl amžiaus [20] ir skirta priemonėms, kurios yra objektyviai ir tinkamai pateisinamos pagal nacionalinę teisę siekiant teisėto tikslo, be kita ko, teisėtų užimtumo politikos, darbo rinkos ir profesinio mokymo tikslų.

72. Prieš nagrinėdamas galimybę pateisinti tokį skirtingą požiūrį, kaip antai taikomas DQ pilotams, aptarsiu šių trijų nukrypti leidžiančių nuostatų sąveiką tam, kad būtų nustatyta, kuriomis iš jų galima remtis siekiant pateisinti pagrindinėje byloje nagrinėjamą priemonę.

1) Skirtingų nukrypti leidžiančių nuostatų sąveika atsižvelgiant į priemone siekiamą tikslą

73. Iš Teisingumo Teismo jurisprudencijos matyti, kad svarbu apibrėžti pagrindinėje byloje nagrinėjama priemone siekiamą tikslą, siekiant nustatyti direktyvos nuostatas, pagal kurias reikia vertinti šią priemonę [21]. Kitaip tariant, nukrypti leidžiančių nuostatų taikymas priklauso nuo to, kokio tikslo siekiama priemone, kurioje įtvirtintas skirtingas požiūris.

74. Kaip nurodo prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas, MTPD nuostatos, įtvirtinančios DQ pilotų amžiaus ribą, buvo patvirtintos siekiant užtikrinti tinkamą DQ skrydžių saugos lygį ir tai daroma nacionalinio saugumo tikslais. Taigi, pagal pagrindinėje byloje nagrinėjamas nuostatas siekiama dviejų tikslų: užtikrinti aviacijos saugą ir užtikrinti nacionalinį saugumą.

75. Tikslas užtikrinti aviacijos saugą gali būti siejamas su tikslu užtikrinti visuomenės saugumą, kaip tai suprantama pagal Direktyvos 2000/78 2 straipsnio 5 dalį, ir taip pat gali būti laikomas teisėtu tikslu, kaip tai suprantama pagal šios direktyvos 4 straipsnio 1 dalį, galinčiu pateisinti nukrypimą nuo vienodo požiūrio principo [22]. Tas pats pasakytina apie nacionalinio saugumo užtikrinimą, nes neginčytina, kad priemonės, kuriomis siekiama užtikrinti tinkamą valstybės slaptųjų tarnybų užduočių vykdymą ir sėkmingą įgyvendinimą, – tai priemonės, galinčios užtikrinti visuomenės saugumą. Taigi, tam, kad būtų pateisinamas skirtingas požiūris, taikomas 60 metų amžiaus sulaukusiems DQ pilotams, iš principo gali būti pasiremta Direktyvos 2000/78 2 straipsnio 5 dalimi ir 4 straipsnio 1 dalimi [23].

19 Dėl galimų nukrypti leidžiančių nuostatų rūšių žr. Bribosia, E., Bombois, T., „Interdiction de la discrimination en fonction de l'âge: du principe, de ses exceptions, et de quelques hésitations…“, *RTD Eur.*, 2011, p. 41, taip pat Tobler, C., *op. cit.*

20 Dėl priežasčių, kodėl egzistuoja speciali nukrypti leidžianti nuostata, susijusi su diskriminacija dėl amžiaus, žr. O'Cinneide, C., „Constitutional and Fundamental Rights Aspects of Age Discrimination“, Numhauser-Henning, A., Rönnmar, M., *op. cit.*

21 2010 m. sausio 12 d. Sprendimas *Petersen* (C-341/08, EU:C:2010:4, 37 punktas).

22 2011 m. rugsėjo 13 d. Sprendimas *Prigge ir kt.* (C-447/09, EU:C:2011:573, 58 ir 69 punktai).

23 Šiuo klausimu pažymėtina, kad abiejų nuostatų taikymo sritys gali sutapti, todėl jos bus taikomos tuo pat metu. Be kita ko, žr. 2011 m. rugsėjo 13 d. Sprendimą *Prigge ir kt.* (C-447/09, EU:C:2011:573). Tačiau jų taikymui keliamos skirtingos sąlygos.

76. Atvirkščiai, dėl Direktyvos 2000/78 6 straipsnio 1 dalyje numatytos nukrypti leidžiančios nuostatos nemanau, kad ji turi reikšmę šioje byloje, atsižvelgiant į tikslus, kurių siekiama pagrindinėje byloje nagrinėjamomis teisės nuostatomis. Šioje nuostatoje įtvirtintas tikslų, kurių turi būti siekiama tam tikra priemone, kad jai būtų galima taikyti nukrypti leidžiančią nuostatą, sąrašas. Žinoma, šis sąrašas nėra išsamus ir yra tik rekomendacinio pobūdžio [24], kaip tai matyti iš Sąjungos teisės aktų leidėjo vartojamo žodžio „įskaitant“, tai nereiškia, kad siekiant pasiremti šia nuostata gali būti nurodytas bet kokios rūšies tikslas. Teisingumo Teismas jau yra nusprendęs, kad tikslai, kuriuos galima laikyti teisėtais, kaip tai suprantama pagal Direktyvos 2000/78 6 straipsnio 1 dalį, yra socialinės politikos tikslai [25]. Be kita ko, Sprendime *Prigge ir kt.* [26] jis atmetė galimybę, jog tikslas užtikrinti oro eismo saugumą gali būti laikomas teisėtu tikslu, kaip tai suprantama pagal šią nuostatą.

77. Nematau jokios priežasties, dėl kurios reikėtų peržiūrėti Teisingumo Teismo pateiktą Direktyvos 2000/78 6 straipsnio 1 dalies išaiškinimą. Atvirkščiai, manau, kad jei su socialine politika nesusiję tikslai būtų pripažinti teisėtais tikslais pagal šią nuostatą, būtų nepagrįstai išplėstas vienodo požiūrio principo išimties taikymas, viršijant Sąjungos teisės aktų leidėjo nustatytas ribas.

78. Todėl pagrindinėje byloje nagrinėjamos teisės nuostatos, kiek jomis siekiama tikslo užtikrinti aviacijos saugą, negali būti pateisinamos remiantis Direktyvos 2000/78 6 straipsnio 1 dalimi, kaip tai aiškiai matyti iš Sprendimo *Prigge ir kt.* [27] Tikslas užtikrinti nacionalinį saugumą taip pat nepriskirtinas socialinei politikai, todėl ir šis tikslas nelaikytinas teisėtu tikslu, kaip tai suprantama pagal šią nuostatą.

79. Taigi, manau, kad nacionalinės teisės nuostatose įtvirtintas skirtingas požiūris gali būti pateisinamas tik Direktyvos 2000/78 2 straipsnio 5 dalies ir 4 straipsnio 1 dalies pagrindu, jei įvykdytos pastarųjų nuostatų taikymo sąlygos.

2) Nukrypti leidžiančių nuostatų taikymo sąlygos

80. Iš pradžių išdėstysiu priežastis, dėl kurių manau, kad Direktyvos 2000/78 2 straipsnio 5 dalis negali būti aiškinama taip, kad pagal ją gali būti pateisinama tokia priemonė, kaip nagrinėjama pagrindinėje byloje. Tada pagrįsiu, kodėl, savo ruožtu, pagal šios direktyvos 4 straipsnio 1 dalį gali būti leidžiama nukrypti nuo vienodo požiūrio principo šioje byloje nagrinėjamoje situacijoje.

i) Dėl Direktyvos 2000/78 2 straipsnio 5 dalies

81. Direktyvos 2000/78 2 straipsnio 5 dalyje numatyta, kad priemonė, kurioje įtvirtintas tiesiogiai amžiaus kriterijumi grindžiamas skirtingas požiūris, bet kuri demokratinėje visuomenėje vis dėlto yra būtina visuomenės saugumui užtikrinti, nėra diskriminacija, kaip tai suprantama pagal šią direktyvą, tačiau ši priemonė turi būti numatyta nacionalinės teisės aktuose [28].

24 2009 m. kovo 5 d. Sprendimas *Age Concern England* (C-388/07, EU:C:2009:128, 43 punktas).

25 2009 m. kovo 5 d. Sprendimas *Age Concern England* (C-388/07, EU:C:2009:128, 46 punktas).

26 2011 m. rugsėjo 13 d. sprendimas (C-447/09, EU:C:2011:573, 82 punktas).

27 2011 m. rugsėjo 13 d. sprendimas (C-447/09, EU:C:2011:573).

28 Dėl sąvokos „nacionalinės teisės aktai“, kaip tai suprantama pagal Direktyvos 2000/78 2 straipsnio 5 dalį, yra priimta nedaug sprendimų. Šiuo klausimu reikėtų nurodyti 2011 m. rugsėjo 13 d. Sprendimą *Prigge ir kt.* (C-447/09, EU:C:2011:573), net jei jame nepateikta aiškinimo gairių, kurios leistų nustatyti, ar pagrindinėje byloje nagrinėjama priemonė – tai nacionalinės teisės aktuose numatyta priemonė. Tame sprendime Teisingumo Teismas nutarė, kad socialinių partnerių priimtos priemonės gali atitikti Direktyvos 2000/78 2 straipsnio 5 dalyje nustatytą reikalavimą, jei valstybė narė pagal tikslias įgaliojimus suteikiančias taisykles šiuos socialinius partnerius įgaliojo priimti priemones pagal šią nuostatą.

82. Pažymėtina, kad reikalavimas numatyti tokią priemonę nacionalinės teisės aktuose yra specialiai nustatytas tik dėl nukrypti leidžiančios nuostatos pagal Direktyvos 2000/78 2 straipsnio 5 dalį. Nei šios direktyvos 4 straipsnio 1 dalyje, nei jos 6 straipsnio 1 dalyje tokios sąlygos nėra. Šiuo papildomu reikalavimu Sąjungos teisės aktų leidėjas pageidavo Direktyvos 2000/78 2 straipsnio 5 dalies taikymui nustatyti dar griežtesnes sąlygas nei taikant kitas šioje direktyvoje numatytas nukrypti leidžiančias nuostatas [29]. Taigi, kitaip nei Direktyvos 2000/78 4 straipsnio 1 dalyje ir 6 straipsnio 1 dalyje, šios direktyvos 2 straipsnio 5 dalyje yra tiksliai nurodyta teisinė priemonė [30], t. y. nacionalinės teisės aktai.

83. Be to, kadangi kalbama apie galimybę nukrypti nuo nediskriminavimo principo, Direktyvos 2000/78 2 straipsnio 5 dalis turi būti aiškinama griežtai, įskaitant ir reikalavimą numatyti nukrypti leidžiančią nuostatą nacionalinės teisės aktuose. Atsižvelgiant į Direktyvos 2000/78 2 straipsnio 5 dalies reikalavimus, sprendimą, ar reikia įtraukti tokios rūšies nuostatas, leidžiančias nukrypti nuo vienodo požiūrio užimtumo ir darbo sąlygų srityje, turi priimti nacionalinis įstatymų leidėjas ir ši galimybė nukrypti turi išplaukti iš konkrečios įstatymo nuostatos.

84. Dėl šių priežasčių manau, kad sąvoka „nacionalinės teisės aktai“ pagal Direktyvos 2000/78 2 straipsnio 5 dalį turi būti suprantama siaurai. Kitaip tariant, nacionalinės teisės aktai pagal šią nuostatą, kaip aiškus ir specialus reikalavimas, įtvirtintas Direktyvos 2000/78 2 straipsnio 5 dalyje, – tai įstatymas formaliąja prasme [31]. Todėl nacionalinės teisės aktas pagal šią nuostatą – tai įstatyminis aktas, priimtas įstatymų leidėjo [32].

85. Taigi, nors šalys nesutaria dėl tikslaus MTPD pobūdžio ir nors dėl jo apibrėžties turėtų spręsti nacionalinis teismas, iš per teismo posėdį pateiktų šalių pastabų vis dėlto matyti, kad pagrindinėje byloje nagrinėjamos teisės nuostatos bet kuriuo atveju nėra įstatymas formaliąja prasme, nes jos nebuvo priimtos įstatymų leidėjo, tačiau tai turi patikrinti prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas.

86. Taip pat manau, kad pagrindinėje byloje nagrinėjamos teisės nuostatos negali būti laikomos priemone, numatyta nacionalinės teisės aktuose, kaip tai suprantama pagal Direktyvos 2000/78 2 straipsnio 5 dalį.

87. Taigi, šios nuostatos pagrindu negali būti pateisinamas skirtingas požiūris, išplaukiantis iš pagrindinėje byloje nagrinėjamų teisės nuostatų.

ii) Dėl Direktyvos 2000/78 4 straipsnio 1 dalies

88. Pagal Direktyvos 2000/78 4 straipsnio 1 dalį skirtingas požiūris, grindžiamas su amžiumi susijusia savybe, nėra diskriminacija, jei dėl profesinės veiklos pobūdžio arba dėl jos vykdymo sąlygų tokia savybė yra esminis ir lemiamas profesinis reikalavimas ir jei siekiama teisėto tikslo, o reikalavimas yra proporcingas.

29 Šiuo klausimu žr. generalinio advokato P. Cruz Villalón išvadą byloje *Prigge ir kt.* (C-447/09, EU:C:2011:321, 51 punktas).

30 2011 m. rugsėjo 13 d. Sprendimas *Prigge ir kt.* (C-447/09, EU:C:2011:573, 59 punktas).

31 Nors 2011 m. rugsėjo 13 d. Sprendime *Prigge ir kt.* (C-447/09, EU:C:2011:573, 60 ir 61 punktai) dėl socialinių partnerių sudarytų kolektyvinių sutarčių Teisingumo Teismas pripažino tam tikrą šio principo išlygą, šiai išlygai taikomi tikslūs reikalavimai. Pavyzdžiui, valstybės narės, pagal įgaliojimus suteikiančias taisykles, gali įgalioti socialinius partnerius priimti priemones, kaip tai suprantama pagal Direktyvos 2000/78 2 straipsnio 5 dalį, tik tuo atveju, jei šios taisyklės yra pakankamai tikslios, kad užtikrintų, jog minėtos priemonės atitiks šioje nuostatoje įtvirtintus reikalavimus. Nemanau, kad ši išlyga, susijusi su labai specifine situacija, kai socialiniai partneriai įgyvendina savo teisę derėtis dėl kolektyvinių sutarčių ir jas sudaryti, turėtų būti suprantama taip, kad visais atvejais galima nepaisyti reikalavimo numatyti priemonę nacionalinės teisės aktuose, nes kitaip būtų pernelyg išplėsta nuostatos, leidžiančios nukrypti nuo vienodo požiūrio principo, taikymo sritis, kurią Sąjungos teisės aktų leidėjas vis dėlto aiškiai norėjo kuo labiau apriboti.

32 Pagal analogiją dėl šios apibrėžties žr. generalinio advokato N. Jääskinen išvadą byloje *Parlamentas / Komisija* (C-286/14, EU:C:2015:645, 1 punktas).

89. Šiuo metu jau yra suformuota jurisprudencija dėl šios nuostatos aiškinimo [33]: tam, kad skirtingas požiūris nebūtų laikomas diskriminacija pagal minėtą nuostatą, turi būti įvykdytos kelios sąlygos.

90. Pirma, skirtingas požiūris turi būti grindžiamas savybe, susijusia, be kita ko, su amžiumi, ir ši savybė turi sudaryti „esminį ir lemiamą reikalavimą“. Teisingumo Teismas yra patikslinęs, kad „esminį ir lemiamą profesinį reikalavimą turi sudaryti ne skirtingą požiūrį pagrindžianti priežastis, o su šia priežastimi susijusi savybė“ [34]. Antra, siekiamas tikslas turi būti teisėtas. Trečia, reikalavimas turi būti proporcingas.

91. Dėl antrosios sąlygos šios išvados 75 punkte jau nurodžiau, kad tikslai, kurių siekiama pagal pagrindinėje byloje nagrinėjamas teisės nuostatas, t. y. aviacijos saugos ir nacionalinio saugumo užtikrinimas, gali būti laikomi teisėtais tikslais, kaip tai suprantama pagal Direktyvos 2000/78 4 straipsnio 1 dalį. Taigi, reikia išnagrinėti tik pirmą ir paskutinę iš šių sąlygų.

92. Iš pradžių reikia patikrinti, ar, viena vertus, skirtingas požiūris į jaunesnius nei 60 metų DQ pilotus ir tuos, kurie yra vyresni nei 60 metų, grindžiamas su amžiumi susijusia savybe ir, kita vertus, ar ši savybė gali būti laikoma esminiu ir lemiamu reikalavimu. Šiuo klausimu manau, kad Sprendime *Prigge ir kt.* [35] pateikta naudingų nuorodų [36].

93. Tame sprendime Teisingumo Teismas pripažino, jog esminę reikšmę turi tai, kad oro linijų pilotai turi būti fiziškai itin pajėgūs, nes dėl fizinio netinkamumo šiai profesijai gali kilti svarbių pasekmių. Taip pat negalima paneigti, jog šis pajėgumas su amžiumi mažėja. Darytina išvada, kad būti fiziškai itin pajėgiam gali būti laikoma esminiu ir lemiamu profesiniu reikalavimu siekiant vykdyti oro linijų piloto profesinę veiklą ir kad toks fizinis pajėgumas susijęs su amžiumi [37].

94. Manau, kad tokia pat išvada turi būti padaryta ir kalbant apie orlaivių pilotus, atliekančius su nacionalinio saugumo užtikrinimu susijusias užduotis. DQ pilotų užduočių ypatumai neturi įtakos nei konstatavimui, kad su amžiumi fizinis pajėgumas mažėja, nei tam, kad sumažėjęs fizinis pajėgumas šiai profesijai gali turėti svarbių pasekmių [38].

95. Taigi, laikytina, kad skirtingas požiūris, įtvirtintas pagrindinėje byloje nagrinėjamose teisės nuostatose, yra grindžiamas su amžiumi susijusia savybe, kuri sudaro esminį ir lemiamą profesinį reikalavimą, kaip tai suprantama pagal Direktyvos 2000/78 4 straipsnio 1 dalį.

96. Antra, kalbant apie proporcingumo reikalavimą, Direktyvos 2000/78 23 konstatuojamojoje dalyje iš tikrųjų nustatyta, kad „tik kai kuriomis aplinkybėmis“ galima pateisinti skirtingą požiūrį, jei, be kita ko, su amžiumi susijusi savybė yra esminis ir lemiamas profesinis reikalavimas [39]. Beje, ši konstatuojamoji dalis išreiškia principą, kad Direktyvos 2000/78 4 straipsnio 1 dalis, kiek tai susiję su galimybe

33 Be kita ko, žr. 2010 m. sausio 12 d. Sprendimą *Wolf* (C-229/08, EU:C:2010:3), 2011 m. rugsėjo 13 d. Sprendimą *Prigge ir kt.* (C-447/09, EU:C:2011:573), 2014 m. lapkričio 13 d. Sprendimą *Vital Pérez* (C-416/13, EU:C:2014:2371), 2016 m. lapkričio 15 d. Sprendimą *Salaberria Sorondo* (C-258/15, EU:C:2016:873) ir 2017 m. kovo 14 d. *Sprendimą Bougnaoui ir ADDH* (C-188/15, EU:C:2017:204), pastarasis susijęs su skirtingu požiūriu dėl religijos. Taip pat žr. generalinės advokatės E. Sharpston išvadą byloje *Bougnaoui ir ADDH* (C-188/15, EU:C:2016:553, 90 ir paskesni punktai).

34 Iš naujesnių žr. 2017 m. kovo 14 d. Sprendimą *Bougnaoui ir ADDH* (C-188/15, EU:C:2017:204, 37 punktas ir nurodyta jurisprudencija).

35 2011 m. rugsėjo 13 d. sprendimas (C-447/09, EU:C:2011:573).

36 Net jei tame sprendime buvo kalbama ne apie pilotus, vykdančius su nacionaliniu saugumu susijusią veiklą, o apie pilotus, vykdančius komercinius skrydžius.

37 2011 m. rugsėjo 13 d. Sprendimas *Prigge ir kt.* (C-447/09, EU:C:2011:573, 67 punktas). Taip pat šiuo klausimu žr. Maliszewska-Nienartowicz, J., „Orzecznictwo Trybunału Sprawiedliwości dotyczące wyjątku od zakazu dyskryminacji ze względu na istotny i determinujący wymóg zawodowy“, *Europejski Przegląd Sądowy*, 2018, Nr. 8, p. 32.

38 Atvirkščiai, manyčiau, jog dėl DQ užduočių vykdymo sąlygų ypatumų juo labiau būtina, kad pilotai būtų fiziškai itin pajėgūs.

39 Taip pat žr. 2011 m. rugsėjo 13 d. Sprendimą *Prigge ir kt.* (C-447/09, EU:C:2011:573, 71 punktas) ir 2017 m. kovo 14 d. Sprendimą *Bougnaoui ir ADDH* (C-188/15, EU:C:2017:204, 38 punktas).

nukrypti nuo nediskriminavimo principo, turi būti aiškinama griežtai[40]. Be to, bylose *Petersen* ir *Prigge ir kt.*, susijusiose su automatiniu darbo santykių pasibaigimu dėl amžiaus, atitinkamam asmeniui dar nesulaukus įprasto nacionalinėje teisėje numatyto pensinio amžiaus[41], Teisingumo Teismas nusprendė, kad priemonė neatitinka proporcingumo reikalavimo[42].

97. Vis dėlto nemanau, kad pagrindinės bylos aplinkybėmis yra akivaizdus neatitikimas tarp DQ pilotams nustatytos amžiaus ribos ir jos pasekmių. Toliau išdėstysiu, pirma, priežastis, dėl kurių manau, kad išvada, padaryta sprendimuose *Petersen*[43] ir *Prigge ir kt.*[44] ir susijusi su priemonės proporcingumu, negali būti taikoma šioje byloje. Antra, paaiškinsiu, kodėl, mano nuomone, tokios nacionalinės teisės nuostatos, kaip nagrinėjamos pagrindinėje byloje, kuriose įtvirtinta maksimali 60 metų amžiaus riba piloto funkcijoms bendrovėje DQ atlikti, galėtų būti proporcingos, tačiau tai turėtų patikrinti prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas.

98. Dėl sprendimuose *Petersen*[45] ir *Prigge ir kt.*[46] padarytos išvados, t. y. kad priemonė, kurioje numatytas automatinis darbo santykių pasibaigimas sulaukus tam tikro amžiaus, yra neproporcinga, manau, jog ši išvada iš esmės paaiškinama priemonės nenuoseklumu. Pavyzdžiui, Sprendime *Prigge ir kt.*[47], Teisingumo Teismas nusprendė, kad „60 metų amžiaus rib[a], nuo kada oro linijų pilotai <…> laikomi fiziškai nebepajėgiais vykdyti profesinę veiklą, *nors pagal nacionalinės ir tarptautinės teisės aktus šią veiklą vykdyti tam tikromis sąlygomis leidžiama* iki 65 metų“, – tai neproporcingas reikalavimas. Taip pat Sprendime *Petersen*[48] Teisingumo Teismas pažymi, kad „priemonėje yra nenuoseklumų dėl <…> išimties egzistavimo“ ir kad tokiu atveju „nustatyta amžiaus riba nėra būtina sveikatos apsaugai“. Kitaip tariant, šiuose dviejuose sprendimuose nagrinėjamos teisės nuostatos buvo pripažintos neproporcingomis, nes jomis iš tikrųjų nebuvo nuosekliai ir sistemiškai siekiama nustatyto tikslo[49], nes ta pati profesinė veikla galėjo būti ir toliau vykdoma kitose įstaigose sulaukus šiose teisės nuostatose nustatyto maksimalaus amžiaus.

99. Vis dėlto, mano nuomone, pagrindinėje byloje nagrinėjamos teisės nuostatos nėra nenuoseklios, tad negalima laikyti, jog jomis nesiekiama nuosekliai ir sistemiškai įgyvendinti aviacijos saugos ir nacionalinio saugumo užtikrinimo tikslų. Pirma, skirtingai nei komercinės aviacijos srityje, nėra referencinių normų, kurios būtų įtvirtintos nacionalinėje teisėje (tai turi patikrinti prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas) arba tarptautinėje teisėje (kiek man žinoma) ir dėl kurių reikėtų suabejoti, ar sprendimas nustatyti maksimalią 60 metų amžiaus ribą pilotams, kurie bendrovėje DQ vykdo su nacionaliniu saugumu susijusią veiklą, buvo nuoseklus. Antra, iš nutarties dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą nematyti, kad egzistuoja nagrinėjamos taisyklės išimtys, dėl kurių būtų ginčytinas jos nuoseklumas, tačiau tai turi patikrinti prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas.

40 2011 m. rugsėjo 13 d. Sprendimas *Prigge ir kt.* (C-447/09, EU:C:2011:573, 72 punktas).

41 Ir tarptautinėje teisėje, kaip 2011 m. rugsėjo 13 d. Sprendimo *Prigge ir kt.* (C-447/09, EU:C:2011:573, 75 punktas) atveju.

42 2011 m. rugsėjo 13 d. Sprendimas *Prigge ir kt.* (C-447/09, EU:C:2011:573). Taip pat pagal analogiją žr. 2010 m. sausio 12 d. Sprendimą *Petersen* (C-341/08, EU:C:2010:4), kuriame Teisingumo Teismas konstatavo, kad automatinis darbo santykių pasibaigimas pagal direktyvos 2 straipsnio 5 dalį vis dėlto yra neproporcingas. Šiuo klausimu žr. Schiek, D., „Proportionality in Age Discrimination Cases: Towards a Model Suitable for Socially Embedded Rights“ in Numhauser-Henning, A., Rönmar, M. (eds), *op. cit.*

43 2010 m. sausio 12 d. sprendimas (C-341/08, EU:C:2010:4).

44 2011 m. rugsėjo 13 d. sprendimas (C-447/09, EU:C:2011:573).

45 2010 m. sausio 12 d. sprendimas (C-341/08, EU:C:2010:4).

46 2011 m. rugsėjo 13 d. sprendimas (C-447/09, EU:C:2011:573).

47 2011 m. rugsėjo 13 d. sprendimas (C-447/09, EU:C:2011:573, 75 punktas). Išskirta mano.

48 2010 m. sausio 12 d. sprendimas (C-341/08, EU:C:2010:4, 62 punktas).

49 2010 m. sausio 12 d. Sprendimas *Petersen* (C-341/08, EU:C:2010:4, 53 punktas). Dėl nuoseklumo testo žr. Bailly, P., Lhernoud, J.-P., *op. cit.* Taip pat žr. Domańska, M. „Zakaz dyskryminacji ze względu na wiek w orzecznictwie TS“, *Europejski Przegląd Sądowy*, 2011, Nr. 4, p. 36.

100. Todėl manau, kad sprendimuose *Petersen*[50] ir *Prigge ir kt.*[51] Teisingumo Teismo padaryta išvada negali būti taikoma pagrindinėje byloje nagrinėjamoms teisės nuostatoms, neatlikus ir kitokios analizės.

101. Taigi, reikia įvertinti, ar šios teisės nuostatos yra proporcingos. Šiuo tikslu reikia išnagrinėti, ar ši maksimali amžiaus riba yra tinkama nustatytam tikslui pasiekti ir neviršija to, kas būtina jam įgyvendinti[52].

102. Šiuo klausimu reikia patikslinti, kad galiausiai būtent nacionalinis teismas, kuris vienintelis turi jurisdikciją vertinti faktines aplinkybes ir aiškinti nacionalinės teisės aktus, turi nustatyti, ar pagrindinėje byloje nagrinėjamos teisės nuostatos atitinka šiuos reikalavimus ir kiek. Tačiau siekdamas pateikti naudingą atsakymą nacionaliniam teismui Teisingumo Teismas yra kompetentingas pateikti pagrindinės bylos medžiaga ir jam pateiktomis rašytinėmis ir žodinėmis pastabomis grindžiamas gaires, kurios padėtų šiam nacionaliniam teismui priimti sprendimą jo nagrinėjamoje konkrečioje byloje[53]. Taigi, toliau išdėstysiu samprotavimus šiuo klausimu.

103. Nemanau, kad gali kilti ginčų dėl teisės nuostatų tinkamumo pripažinimo. Kaip nurodžiau, fizinis pilotų pajėgumas su amžiumi mažėja, todėl maksimalaus amžiaus, kurio sulaukę DQ pilotai nebegali vykdyti savo veiklos, nustatymas yra tinkama priemonė siekiant įgyvendinti aviacijos saugos ir nacionalinio saugumo užtikrinimo tikslus.

104. Daugiau abejonių kyla dėl klausimo, ar ši priemonė neviršija to, kas būtina šiems dviem tikslams įgyvendinti. Beje, šalys nesutaria šiuo klausimu, nes G. Cafaro mano, jog pakaktų tik apriboti jo užduočių vykdymo sąlygas tam, kad būtų įgyvendinti nagrinėjamose teisės nuostatose nurodyti tikslai, todėl automatinis darbo santykių pasibaigimas yra neproporcinga priemonė. Pavyzdžiui, G. Cafaro nurodo, kad gali būti daugianarės įgulos, kurioje tik vienas iš dviejų pilotų galėtų būti vyresnis nei 60 metų, pilotas.

105. Vis dėlto manau, kad mažiau ribojanti priemonė neleistų įgyvendinti aviacijos saugos ir visuomenės saugumo užtikrinimo tikslų tiek pat, kiek automatinis darbo santykių pasibaigimas.

106. DQ įdarbina tik labai nedidelį skaičių pilotų ir turi dar mažiau orlaivių. DQ ir Italijos vyriausybė pabrėžė, kad DQ užduočių vykdymo sąlygos yra ypatingos ir negali būti palygintos su civilinės aviacijos skrydžiais. Šiomis aplinkybėmis, nors jas turi patikrinti prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas, jei DQ būtų įpareigota tęsti darbo santykius su vyresniais nei 60 metų pilotais, kurie vykdytų užduotis lydimi jaunesnio nei 60 metų piloto, DQ ne tik būtų priversta paisyti nustatytos įgulos sudėties vykdydama savo užduotis, bet ir jai, tikėtina, taptų sunkiau įvykdyti užduotis. Taigi, nukentėtų tiek tikslas užtikrinti aviacijos saugą, tiek tikslas užtikrinti nacionalinį saugumą.

107. Be to, aplinkybė, kad taikant numatytą priemonę DQ piloto darbo sutartis automatiškai nutraukiama tuo pagrindu, kad šis pilotas sulaukė 60 metų amžiaus, nebūtinai reiškia, kad ši priemonė viršija tai, kas būtina siekiant įgyvendinti nustatytus tikslus[54]. Iš šalių per teismo posėdį pateiktų pastabų paaiškėjo, kad, atsižvelgiant į DQ struktūrą, G. Cafaro šioje bendrovėje negalėtų būti priimtas į kitas nei piloto pareigas, tačiau tai turės patikrinti prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas.

50 2010 m. sausio 12 d. sprendimas (C-341/08, EU:C:2010:4).

51 2011 m. rugsėjo 13 d. sprendimas (C-447/09, EU:C:2011:573).

52 2010 m. sausio 12 d. Sprendimas *Wolf* (C-229/08, EU:C:2010:3, 42 punktas). Dėl proporcingumo testo taip pat žr. Schiek, D., *op. cit*.

53 2017 m. kovo 14 d. Sprendimas *G4S Secure Solutions* (C-157/15, EU:C:2017:203, 36 punktas).

54 Žr. 2017 m. liepos 5 d. Sprendimą *Fries* (C-190/16, EU:C:2017:513, 66 punktas), kuriame Teisingumo Teismas nusprendė, kad jei nustatyta amžiaus riba nereiškia darbuotojo darbo sutarties automatinio nutraukimo tuo pagrindu, kad jis pasiekė minėtą amžiaus ribą, tai rodo priemonės proporcingumą.

108. Kadangi mažiau ribojantis reglamentavimas neleistų pasiekti nustatytų tikslų, manau, kad pagrindinėje byloje nagrinėjamos teisės nuostatos neviršija to, kas būtina aviacijos saugos ir nacionalinio saugumo užtikrinimo tikslams įgyvendinti.

109. Todėl matyti, kad nacionalinės teisės nuostatos, kaip antai nagrinėjamos pagrindinėje byloje, kuriose nustatyta maksimali 60 metų amžiaus riba pilotams, atliekantiems savo funkcijas su nacionalinio saugumo užtikrinimu susijusią veiklą vykdančioje bendrovėje, gali būti laikomos, pirma, tinkamomis siekiant tikslo užtikrinti aviacijos saugą ir nacionalinį saugumą ir, antra, neviršijančiomis to, kas būtina šiam tikslui įgyvendinti, atsižvelgiant, be kita ko, į ribotus šios bendrovės išteklius, tačiau tai turi patikrinti prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas.

V. Išvada

110. Atsižvelgdamas į visą tai, kas išdėstyta, siūlau į *Corte suprema di cassazione* (Kasacinis teismas, Italija) pateiktus prejudicinius klausimus atsakyti taip:

1) 2011 m. lapkričio 3 d. Komisijos reglamentas (ES) Nr. 1178/2011, kuriuo pagal Europos Parlamento ir Tarybos reglamentą (EB) Nr. 216/2008 nustatomi su civilinės aviacijos orlaivių įgula susiję techniniai reikalavimai ir administracinės procedūros, iš dalies pakeistas 2012 m. kovo 30 d. Komisijos reglamentu (ES) Nr. 290/2012, netaikytinas pagrindinėje byloje nagrinėjamai situacijai.

2) 2000 m. lapkričio 27 d. Tarybos direktyvos 2000/78/EB, nustatančios vienodo požiūrio užimtumo ir profesinėje srityje bendruosius pagrindus, 4 straipsnio 1 dalis turi būti aiškinama taip, kad ja nedraudžiamos teisės nuostatos, kaip antai nagrinėjamos pagrindinėje byloje, kuriose numatyta, jog darbo santykiai su pilotais, įdarbintais bendrovėje, kuri naudoja orlaivius su valstybės narės nacionalinio saugumo užtikrinimu susijusiai veiklai, automatiškai pasibaigia, kai šiems pilotams sukanka 60 metų, jei, atsižvelgiant į ribotus šios bendrovės išteklius, mažiau ribojančios priemonės neleidžia įgyvendinti tikslų, kurių siekiama šiomis teisės nuostatomis, tačiau tai turi patikrinti prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas.